

LES CARACTERÍSTIQUES DE LA IMMIGRACIÓ FRANCESA AL CAMP, A LA CIUTAT I A LA COSTA

INTRODUCCIÓ

L'any 1620 Francesc Soler afirmava, en referir-se a les cases estrangeres establertes al Principat de Catalunya, que «de franceses hay a millares y no hay parte alguna de Cataluña donde no se encuentren».¹ Precisament, uns anys més tard, les declaracions de les autoritats barcelonines corroboraven les impressions de Soler. Així, al 1639, s'estimava que al Principat vivien «moltissims milenars de francesos» disseminats per tota la geografia catalana.²

Tota aquesta munió de nouvinguts s'haurien establert en unes determinades àrees si ens atenem a les dades proporcionades per la historiografia. Així, en els pobles petits i estrictament rurals, la presència francesa hauria estat més reduïda, entre un 5 i un 10%. Per contra, el percentatge més elevat d'immigrants occitans es donaria a la zona litoral i en els llocs d'activitat econòmica diversificada, on els tants per cents de l'ordre del 25 al 30% no eren gens estranys.³

Si es té present la situació geogràfica del Maresme, aquesta comarca complia tots els requisits necessaris per obtenir uns percentatges elevats. Tanmateix, la bibliografia⁴ existent a la comarca ha evidenciat que, al conjunt del territori, el percentatge de noces amb marit francès no arribava a un 10%, és a dir, els resultats obtinguts al Maresme s'assimilaven més a les dades obtingudes per Gual⁵ i Dantí⁶ a la Conca de Barberà i al Vallès Oriental, respectivament.

Més enllà dels resultats obtinguts a partir dels llibres de matrimonis, el propòsit de la nostra comunicació consistirà en aprofundir en la distribució i en les característiques d'aquesta immigració a l'interior de la comarca a partir de les dades proporcionades per la matrícula de francesos de 1637.⁷

Abans que tot, cal recordar l'origen d'aquesta font. Així, en el marc de les hostilitats amb França, s'ordenà la confecció d'una minuciosa matrícula. En aquest document, hom havia de fer constar tots els francesos establerts a la costa catalana, des de Salses fins a Tortosa, els quals havien de declarar llurs noms, edat, procedència, nivell de riquesa, professió, anys de residència a Catalunya i a la localitat, estat civil, nacionalitat de l'esposa, nombre de fills i parents ubicats

al territori català. El funcionari encarregat d'elaborar l'enquesta des de Malgrat a Tarragona, exclosa Barcelona, va ésser el doctor Josep Eva, assessor de la Capitania General de Catalunya, i va comptar amb el suport d'un notari de cada municipi.

Tot i el risc d'ocultació –també existent en els registres de matrimonis–, les dades proporcionades per la matrícula de 1637 constitueixen una valuosa font per aproximar-se, des d'un altre punt de vista, a aquest flux migratori. Tot i que disposem de la matrícula de francesos de disset poblacions de la comarca, focalitzarem la nostra atenció en cinc localitats amb unes característiques econòmiques i demogràfiques molt diferents. D'aquesta manera, el contrast entre els resultats obtinguts a Mataró –capital de comarca i important nucli manufacturer i demogràfic– amb els assolits a Calella i a Arenys de Mar –destacats enclavaments costaners–, i els obtinguts a Alella i Vilassar –nuclis eminentment rurals–, ens permetrà d'apreciar si a petita escala s'observa algun comportament diferenciat.

QUANTIFICACIÓ I CRONOLOGIA DE LES ARRIBADES

Des de Blanes fins al camp tarragoní, la matrícula de 1637 va comptabilitzar 1.592 forasters francesos, dels quals un 67% estaven concentrats al Maresme. Aquest predomini s'explicaria perquè el recompte va ser confeccionat en els mesos de major feina al camp i, per tant, era l'època en què els immigrants temporers acostumaven a baixar per treballar el camp i recollir la collita. Lògicament, Mataró va esdevenir la població que va aplegar un major nombre d'estrangers, uns 233. La intensa activitat econòmica que s'hi desenvolupava, hauria estat un focus d'atracció per als treballadors ultrapiirinencs. Al marge del predomini mataroní, cal mencionar la importància de la colònia francesa a Argentona, Alella i Arenys de Mar.

La confrontació d'aquesta dada, amb el creixement experimentat per aquestes poblacions en el decurs dels segles *xvi* i *xvii*, ens revela que només a Mataró i a Arenys de Mar la major presència de francesos hauria pogut afavorir aquest creixement demogràfic, ja que en la resta de localitats el creixement demogràfic hauria estat més moderat.

L'anàlisi de la cronologia de les arribades dels francesos matriculats, ens revela una tendència ascendent a mesura que hom s'aproxima al 1637. La menor presència de nouvinguts arribats a les darreries del segle *xvi* s'explicaria pel fet que si eren temporers ho haurien deixat per l'edat o pel casament amb una catalana, i si eren permanents haurien amagat el seu origen en considerar-se del país. Malgrat tot, en la matrícula sovintegen forasters que portaven més de mig segle de residència al Principat. A tall d'exemple, esmentem Joan Hospital, oriünd del bisbat de Comenge i veí de Mataró, que sobresurt per ser un dels francesos que portava més anys vivint al Principat. Havia travessat els Pirineus a l'edat de deu anys i, en el decurs d'aquesta vuitantena d'anys de residència a Catalunya, s'havia casat amb una catalana i havia tingut set fills.

Cronologia de les arribades segons la matrícula de francesos de 1637

	Alella	Arenys de Mar	Calella	Mataró	Vilassar
1551-1560		1		1	1
1561-1570		1		1	
1571-1580		2	1	2	1
1581-1590		1	6	7	2
1591-1600	7	6	2	24	6
1601-1610	5	11	1	40	7
1611-1620	21	21	8	65	18
1621-1630	28	30	9	63	12
1631-1637	29	12	7	27	25
No ho sap	1		3	3	
Total	91	85	37	233	72

*Font: ACA, Consell d'Aragó, lligall 551, quadern 1.

En contrast amb Hospital, n'hi havia que feia menys d'un any que vivien al Principat. Per exemple, el comengès Lluís Sarot portava dos mesos de residència a terres catalanes. Tot i estar casat a França, s'havia desplaçat a Mataró, on tenia un germà, per poder col·laborar en les tasques del camp. La importància quantitativa dels nouvinguts arribats feia pocs mesos, cal atribuir-la al període de l'any en què la matrícula va ésser confeccionada al Maresme. Així, a diferència d'altres zones, a la nostra comarca el registre de francesos va ser elaborat entre el 26 d'abril i el 16 de maig. En el decurs d'aquests mesos, els treballadors temporers acostumaven a baixar a terres catalanes per participar en les feines agrícoles.

En definitiva, segons les dades aportades per aquest document, la màxima aflluència de francesos cap a terres catalanes hauria tingut lloc entre 1611 i 1637. Aquesta cronologia contrasta amb la ressenyada per la bibliografia que va fixar l'any 1620 l'inici de la davallada del degoteig francès. Així doncs, tot sembla indicar que, en el cas d'aquesta font documental, l'aflluència de sang ultrapirinenca hauria prosseguit durant un cert temps amb un volum encara important.

ÀREES DE PROCEDÈNCIA

Jordi Nadal i Emili Giralt⁸ van distingir tres grans àrees immigratòries: Pirineus i Prepirineus, Terres Altes i Massís Central i Llenguadoc i Conca de la Garona. Tot seguit, analitzarem d'on procedien els immigrants francesos arribats a les nostres terres, a partir de la informació subministrada per la matrícula de 1637.

A diferència de les partides d'esposalles, la informació aportada per aquesta nòmina es caracteritza per la seva extraordinària precisió. Desconeixem la naturalitat dels immigrants, aproximadament en menys d'un 5% dels casos. Cal destacar, però, el cas de Calella, on proliferen els forasters que declaren

desconèixer d'on venien. Molts d'ells havien arribat de petits i havien passat pràcticament tota la seva vida en terres catalanes. A més, el fet que no tinguessin parents a la comarca, ha impedit que poguéssim anar a la declaració del familiar per esbrinar-ne la seva procedència.

Procedència geogràfica dels immigrants francesos segons la matrícula de 1637

	Alella	Arenys de Mar	Calella	Mataró	Vilassar
Pirineus i Prepirineus	77	54	18	157	57
Alet			1	1	
Comenge	54	44	4	107	44
Coserans	14		1	10	1
Mirapeix		2	5	1	2
Pàmies		3	7	12	2
Rius	4	5		26	8
Tarba	5				
Llenguadoc i conca de la Garona	10	10	4	36	11
Agen	3	1	1	5	
Albi			1	1	
Auch	1	1	2	12	1
Bordeus		1			
Condom				1	
Leitora	1			3	
Lombers	4	4		9	9
Narbona				1	
Tolosa	1	3		4	1
Terres Altes i massissos	2	14	9	27	3
Càors	1	4	1	10	2
Claramunt		1			
Ganyach					1
Limoges		2	2	11	
Lió				2	
Rodés	1		2	1	
Sant Flor		3	2	1	
Sarlat		2	2	2	
Tula		2			
Altres zones		3	2	5	
Cadons		1			
Caramulat				1	
Castellnou				1	
Gans				1	
Marsella		1		1	
Poytus			1		
Sant Lise		1		1	
Tanyach			1		
No consta	1	4	4	8	1
Total	91	85	37	233	72

*Font: ACA, Consell d'Aragó, lligall 551, quadern 1.

L'anàlisi de la matrícula de 1637 ens confirma que la zona pirinenca va esdevenir la principal àrea subministradora d'immigrants en aquestes poblacions. Amb tot, s'aprecia una major presència d'immigrants francesos en aquelles poblacions amb un perfil econòmic més agrari; aquest és el cas d'Alella i Vilassar, on vuit i set de cada deu forasters, respectivament, provenien d'aquesta regió. Malgrat la preponderància de l'àrea pirinenca, tant a Arenys de Mar, com a Calella i Mataró, la seva presència es va situar entre un 67 i un 48%.

Després de l'hegemonia absoluta d'aquesta demarcació, segueix a més llarga distància la regió del Llenguadoc i la Conca de la Garona, a Alella, Mataró i Vilassar. En canvi, a Arenys de Mar i Calella predominaven els oriünds de les Terres Altes i els Massissos Centrals, per sobre dels llenguadocians i garonesos.

Al marge de la proximitat geogràfica, altres factors haurien afavorit la major o menor presència de determinades zones franceses en el territori català. Bourret assenyala que «amb els habitants dels Pirineus centrals, nombrosos Auvergnats, Rouergats, Quercynois ... prenen també massivament el camí cap a Espanya. Per contra, al Llenguadoc i al país de Foix, les migracions cap a Espanya van ser més limitades a causa de l'adhesió d'una bona part dels habitants al protestantisme».⁹ Per tant, la religió hauria determinat la menor afluència de determinats bisbats llenguadocians al Maresme.

En relació a les principals diòcesis d'origen, la matrícula corrobora la importància de Comenge com a principal nucli proveïdor de treballadors. Els altres bisbats més ressenyats van ser Coserans a Alella, Rius a Mataró i Lomers a Vilassar. Precisament, tots aquests delimitaven entre ells, per la qual cosa podem afirmar que una bona part dels francesos matriculats al Maresme havien nascut majoritàriament en una extensa zona, que s'estenia des de Lomers a Coserans i des de Comenge a Pàmies.

Els Pirineus centrals francesos no solament van constituir una de les principals zones de procedència d'immigrants, sinó que també es van configurar en una àrea de pas cap a Catalunya. Això, va ser especialment evident en aquells episodis de les guerres de religió de major virulència al Midi occità (1566-1569 o 1586-1589), quan nombrosos francesos llenguadocians van penetrar per terres pirinenques per poder entrar a Catalunya.

El seguiment de les localitats de procedència dels matriculats ens revela la prevalença de determinades poblacions en un mateix poble: Aurinyach a Alella, Mataró i Vilassar; Montoliu a Alella, Alan a Mataró, Yllat a Calella, Arnauguillem a Mataró, Boxalot a Arenys de Mar, La Barthe a Mataró, Arandorta a Mataró i Castillon a Arenys de Mar.

Tanmateix, sospitem que una part important dels matriculats d'aquestes poblacions correspondria a treballadors temporers, que únicament restarien al Principat durant els mesos de més feina al camp i, posteriorment, retornarien als

seus llocs d'origen. D'aquesta manera, el predomini de determinades viles s'explicaria per aquest flux immigratori que, any rere any, creuava els Pirineus a la recerca de feina i que, difícilment, deixava rastre en la documentació, a no ser que la mort els sorprengués en el seu periple per terres catalanes.

Tot plegat demostraria, al nostre entendre, fins a quin punt aquest flux va ser de caràcter col·lectiu, on familiars i veïns de la mateixa vila o de localitats properes, dirigits per una persona de més edat, marxarien plegats cap «Eldorado català». Tot i que les ofertes de feina els podrien disseminar per la geografia catalana, intentarien residir en localitats properes. Després d'haver acabat la temporada, molts retornarien plegats als seus llocs d'origen. L'estudi d'alguns exemples concrets confirma el caràcter col·lectiu d'aquest corrent immigratori.

Així, una bona part dels francesos matriculats a Mataró procedien de La Barthe. Cal ressaltar que aproximadament sis de cada deu francesos oriünds d'aquest poble comengès tenien parents a Catalunya. Per exemple, Joan Cantallops havia arribat per primera vegada a terres catalanes l'any 1605, quan només tenia 13 anys. El fet d'haver arribat durant l'adolescència va afavorir que s'acabés establint definitivament a Catalunya. Aquest comengès confessava estar casat amb una mataronina, tenir quatre fills i, fins i tot, havia aconseguit la tinença d'una casa i tres peces de vinya.

Set anys més tard, un germà de Joan Cantallops, anomenat Bertran, va iniciar el camí de la immigració cap a terres catalanes. Sens dubte, l'exemple del seu germà ho hauria afavorit. Significativament, Bertran Cantallops havia marxat de La Barthe als catorze anys d'edat, aproximadament a la mateixa que el seu germà Joan. Bertran Cantallops també va aconseguir integrar-se sense obstacles en el si de la societat mataronina. A diferència del seu germà, que treballava el camp, Bertran es va dedicar a l'ofici de sabater. Es va casar, va tenir tres fills i va arribar a posseir una casa i mercaderies. Tant l'un com l'altre, van assenyalar que també tenien un altre germà al Principat, del qual no sabien res.

En altres casos, el fet de no tenir vincles familiars no constituïa cap obstacle, ja que cal pensar en una immigració d'abast col·lectiu, on grups de joves de pobles veïns marxaven plegats a la recerca de feina i de bons sous. Per exemple, l'any 1617, tenim documentada l'arribada a Alella, Cabrera, Mataró, Premià i Vilassar de nou immigrants, d'una edat compresa entre els sis i vint anys d'edat, naturals d'Aurinyach, dels quals més de la meitat tenien familiars al Principat.

EL PERFIL PROFESSIONAL DELS NOUVINGUTS

Després del seu llarg periple, no sembla que els francesos s'haguessin trobat amb massa obstacles a l'hora de trobar feina a Catalunya. A les darreries del segle XVII, Esteve de Corbera constata que «los franceses trabajan la agricultura, labran los campos, guardan los ganados, benefician las haciendas y se emplean en todo lo que imaginan les ha de ser de algun provecho».¹⁰ Aquesta voluntat de

treballar en tot allò que els sorgís, va propiciar que esdevingués una mà d'obra molt preuada. Cal recordar que, en aquells moments, les terres catalanes i maresmenques estaven pràcticament deshabitades. Les grans mortalitats dels segles baixmedievals havien provocat una manca de braços. Si a aquesta deficiència de mà d'obra, hi afegim que en determinades regions, com el Maresme, s'estava forjant l'arrelament del monocultiu vitivinícol, fet pel qual hi havia una gran demanda de treballadors per preparar el terreny, comprendre la facilitat d'aquests nouvinguts en ocupar-se a la nova societat receptora.¹¹

Malgrat que, probablement, van haver d'acceptar les tasques més feixugues, en el decurs del temps molts haurien pogut millorar la seva situació professional, ja fos conreant la seva pròpia peça de terra o d'altri mitjançant un contracte de masoveria, ja fos realitzant algun ofici relacionat amb la construcció. En aquest sentit, resulta interessant reproduir un *mémoire* de 1698 sobre la généralité d'Alvèrnia, que explicava que «le surplus de l'industrie des habitants consiste au grand nombre qui en sort pour aller en Espagne aux offices utiles que les espagnols tiennent au-dessous d'eux».¹² El text continua «comme porter de l'eau, passer les chevaux, couper les bleds, servir de maçons et autres de cette nature: on sait que ces sortes d'offices se font en Espagne uniquement par les Françaises qui y passent tous les ans de l'Auvergne, du Limousin, de la Marche, Armagnac, Quercy, Rouergue et autres pays».

Gràcies a la minuciositat de la matrícula de francesos de 1637, podem aproximar-nos a l'edat d'arribada d'aquest contingent de treballadors a Catalunya. Aquest element pot ser molt revelador, ja que com més joves arribaven, més difícil hauria estat que tinguessin una qualificació professional. La bibliografia estima que una bona part dels forasters que van arribar a terres catalanes eren homes sense ofici, motiu pel qual es van dedicar a col·laborar com a bracers a les explotacions agrícoles. Malgrat tot, Nadal i Giral¹³ van constatar que els oriünds de les Terres Altes i el Massís Central haurien arribat a una edat lleugerament més tardana, fet pel qual tindrien una major especialització. Majoritàriament, molts d'ells destacaven per ser excel·lents mestres de cases i picapedrers.

Edat d'arribada dels immigrants francesos segons la matrícula de 1637

	Alella	Arenys de Mar	Calella	Mataró	Vilassar
0-10	13	15	12	56	14
11-20	43	46	17	124	38
21-30	28	21	3	45	14
31-40	4	3	2	5	4
41-50	1				1
51-60	1			1	1
Més de 60					
No consta	1		3	2	
Total	91	85	37	233	72
Mitjana edat	19,10	17,31	15,91	16,63	18,19

*Font: ACA, Consell d'Aragó, lligall 551, quadern 1.

El càlcul de l'edat d'arribada al Principat dels francesos matriculats a Alella, Arenys de Mar, Calella, Mataró i Vilassar ens revela que, majoritàriament, els nouvinguts tenien entre onze i vint anys. Cal remarcar que a Alella la proporció de francesos compresos en aquesta franja d'edat va ser lleugerament més petita, atès que van tenir més rellevància els forasters que tenien entre vint-i-un i trenta anys. Per tant, la singularitat d'Alella en relació amb les altres poblacions veïnes seria que aquest flux migratori hauria estat protagonitzat per gent de més edat. Aquesta circumstància hauria d'haver propiciat una major especialització professional que, més endavant, tractarem d'escatir. Per la seva banda, tant a Calella com a Mataró s'apreciaria un lleuger predomini dels forasters menors de deu anys, fet que afavoriria un predomini de la immigració permanent.

En línies generals, el càlcul de la mitjana d'edat d'arribada dels francesos al Maresme oscil·lava entre els setze de Calella i Mataró i els dinou d'Alella. S'evidencia que a les poblacions més agràries de la mostra els immigrants havien arribat a una edat més tardana, en contrast amb aquelles viles més manufactureres i comercials, que haurien arribat essent més joves.

Encara que la franja d'edat més habitual a arribar al Principat se situava entre els onze i els vint anys, cal remarcar alguns casos excepcionals. Per exemple, el francès de més edat documentat a les poblacions analitzades va ser Joan Calvet, inscrit a Vilassar i natural del bisbat pirinenc de Comenge, que va arribar a terres catalanes als cinquanta-cinc anys. A Alella detectem, igualment, un pirinenc del bisbat de Coserans que havia arribat als cinquanta-tres anys i es dedicava al conreu de la terra. En tots aquests casos, malgrat que havien creuat els Pirineus a una edat madura, no disposaven de cap qualificació professional. Amb tot, cal tenir present que una bona part d'aquests forasters estaven casats a França, i venien a la comarca per col·laborar puntualment en la recollida de la collita. En aquest cas, la immigració responia a uns altres objectius. Es tractava d'obtenir uns ingressos complementaris als que ja tenien al seu lloc d'origen. Qui sap, doncs, si a les seves poblacions no treballarien com a teixidors, sabaters o mestres de cases.

La nòmina se centra, també, en aquella proporció de francesos que van venir a Catalunya quan eren infants. Alguns van arribar a una edat tan primerenca, que ni tan sols recordaven quants anys feia que romanien en terres catalanes. Així, en la confessió de Joan Pere Plans, pagès d'Alella, natural del bisbat de Rius, s'afirmava que «vino en esa provincia muy pequeño. Siempre ha residido en ella». Sortosament, en altres casos s'especifica l'edat. Els francesos més joves arribats a Catalunya van ser Raimon Verges, pagès de Mataró i oriünd de Comenge, amb un any, i Pere Croses, pagès de Mataró, amb dos anys.

En el moment d'elaborar-se la matrícula, la majoria dels inscrits tenien entre trenta-tres i trenta-nou anys. Per tant, estaven en una edat idònia per poder contribuir de manera decisiva al desenvolupament econòmic de les poblacions receptores. Cal destacar que les poblacions amb una activitat econòmica més

comercial i menestral, la mitjana d'edat dels forasters era lleugerament més alta que en les localitats més agràries. Així, si a Alella i Vilassar la mitjana d'edat se situava entre els trenta-tres i els trenta-sis anys, a Mataró, Calella i Arenys de Mar oscil·lava entorn als trenta-set i els trenta-nou anys.

Edat dels immigrants francesos segons la matrícula de francesos de 1637

	Alella	Arenys de Mar	Calella	Mataró	Vilassar
0-10					
11-20	12	5	3	15	14
21-30	37	30	12	70	20
31-40	27	25	8	69	16
41-50	8	13	8	44	10
51-60	6	6	2	24	9
Més de 60	1	6	4	11	3
No consta					
Total	91	85	37	233	72
Mitjana edat	33,02	37,88	39,91	38,75	36,68

*Font: ACA, Consell d'Aragó, lligall 551, quadern 1.

Segons les hipòtesis de Nadal i Giralt, el predomini de forasters arribats durant la infantesa i l'adolescència seria la causa que aquest col·lectiu s'erigís en una mà d'obra no qualificada. Amb tot, davant el predomini absolut dels treballadors agrícoles, hem localitzat alguns oficis de caire més especialitzat, com ara sabaters, teixidors i mestres de cases. En tots els casos, aquests nouvinguts haurien arribat a una edat similar a la dels seus compatriotes agrícoles. Per exemple, Francesc Gayonch de Mataró, que treballava com a boter, havia arribat als onze anys d'edat; Pere Menestral, sabater d'Arenys de Mar, als cinc i Bernat Pons, sastre de Vilassar, als quinze. Per tant, aquest col·lectiu més qualificat difícilment hauria pogut aprendre aquest ofici en el seu lloc d'origen, si tenim present l'edat en què van marxar.

D'aquesta manera, caldria considerar que, a causa de la seva extraordinària joventut, els francesos vinguts al Maresme no disposarien de cap qualificació professional. Seria en els indrets on s'establissin, on els més emprenedors aconseguirien aprendre un ofici i anirien pujant els diferents esglaons de l'escala social. El Maresme era, per als francesos, una terra on s'oferia treball poc qualificat. D'aquí la rellevància d'aquest flux migratori protagonitzat per infants i adolescents.

Així ho confirma la visualització de les dades proporcionades per la matrícula. La major part dels francesos es van caracteritzar per treballar com a bracers, pastors, traginers i pescadors. Aquest percentatge va oscil·lar entre el quasi 97% de Vilassar i el 80% d'Arenys de Mar. En relació als matriculats amb ofici especialitzat, copsem que Mataró i Arenys de Mar són les úniques localitats que van obtenir una representació més significativa, entre un 16 i un 20%, respectivament. Aquest lleuger predomini dels forasters amb qualificació, caldria

relacionar-lo amb el perfil socioeconòmic de la població receptora. Tant Arenys de Mar com Mataró es van caracteritzar per ser poblacions amb un nucli menestral i mercantil important. D'altra banda, caldria relacionar aquesta major preparació amb el fet que havien arribat a una edat més jove, la qual cosa hauria afavorit que poguessin aprendre un ofici, ja que hi havia la voluntat d'establir-se de manera permanent.

Per sectors econòmics, l'agricultura es va erigir amb escreix en la principal ocupació dels francesos a la totalitat de les poblacions de la mostra. Van seguir en ordre decreixent els traguers i els carreters a Alella. En aquesta població, aquesta ocupació va constituir el segon ofici més important. La majoria dels traguers matriculats procedien del bisbat pirinenc de Comenge. En el cas d'Alella, es dona la circumstància que hi havia registrats a la localitat dos transportistes de la mateixa població. És el cas de Pere Bastaria i Bernat Lafarga, que procedien d'Aurinyach. Tots els traguers destacaven per residir de forma permanent a la comarca; per tant, aquesta diòcesi es caracteritzaria per haver proporcionat no només bracers i mossos, sinó també traguers.

Segons Bourret, els traguers van ser molt mal vistos per les autoritats espanyoles, ja que els acusaven de «sucer la moëlle du pays» i d'arruïnar els botiguers locals.¹⁴ Aquesta activitat professional va ser objecte de mesures específiques, com la prohibició d'importar de França mercaderies, especialment merceria i quincalleria al 1623, i renovada al 1627 i al 1657. Per contra, les autoritats franceses van considerar aquest senzill treball de proveïment com un mitjà privilegiat de drenar moneda espanyola cap a França.

Perfil professional dels immigrants francesos segons la matrícula de 1637

	Alella	Arenys de Mar	Calella	Mataró	Vilassar
No especialitzats	86	68	36	193	70
Agricultura	81	64	32	181	68
Ramaderia			1	5	2
Pesca i mar		2	1	2	
Transport	5	2	2	5	
Especialitzats	2	17	1	39	2
Fusta i construcció		6		16	1
Pell i calçat		2		5	1
Teixits i confecció		2		3	
Metalls	2	3		2	
Cànem					
Vidre		2			
Comerç		1	1	12	
Alimentació		1			
Professions liberals				1	
No consta	3			1	
Total	91	85	37	233	72

*Font: ACA, Consell d'Aragó, lligall 551, quadern 1.

En el cas de Mataró i Arenys de Mar, el segon ofici predominant va ser el vinculat a la construcció. Majoritàriament, procedien dels bisbats de les Terres Altes i Massissos Centrals (Llimoges, Tula, Càors, Lió i Sarlat), la qual cosa s'enquadra amb els resultats obtinguts per Nadal i Giralt.¹⁵ Ara bé, segons aquests historiadors, aquests immigrants haurien arribat a una edat lleugerament més tardana, fet pel qual disposarien d'una major especialització. En el nostre cas, la confrontació dels resultats obtinguts palesa tot el contrari. Si a Mataró i a Arenys de Mar la mitjana d'arribada se situava entorn dels setze i disset anys, en el cas dels picapedrers i mestres de cases, naturals de les Terres Altres i Massissos Centrals, la mitjana estaria en els quinze i els setze anys.

En aquest cas, caldria plantejar-se la hipòtesi que haurien après l'ofici a la població d'acollida, ja fos en el taller d'un català o bé d'un immigrant francès. Cal recordar el prestigi i el renom que tenia aquesta àrea com a subministradora de bons mestres de cases i serradors. Tot i la llunyania d'aquesta demarcació amb la frontera, els lligams familiars també deuriem ser importants, ja que, del total de picapedrers i mestres de cases documentats en la matrícula, tres i sis de cada deu francesos establerts a Mataró i Arenys de Mar respectivament, reconeixien tenir familiars al Principat.

Així doncs, segons es desprèn de les dades aportades per aquest registre, els francesos es van consolidar en una mà d'obra no especialitzada, que es va dedicar preferentment a treballar la terra i, de manera més marginal, el transport. L'encreuament de l'ofici amb el bisbat de procedència, no ha permès apreciar una especialització professional en funció del lloc d'origen. Cal recordar que, majoritàriament, tots eren oriünds dels Pirineus i Prepirineus, la qual cosa hauria afavorit l'arrelament dels treballadors del camp. Tanmateix sospitem, com ja hem assenyalat anteriorment, que l'especialització no tindria lloc a la zona de provenença, sinó, més aviat, en la població d'acollida. Aquesta hipòtesi esdevé més versemblant si tenim present que la majoria, quan van marxar de França, eren infants o adolescents. Per tant, no podien haver après encara cap ofici. Finalment, aquesta suposició se'ns referma, quan constatem que els mariners enregistrats a la matrícula provenien majoritàriament de diòcesis muntanyenques.

ÀMBITS DE SOCIABILITAT

La matrícula de 1637 ens permet conèixer quin era l'estat civil d'aquest col·lectiu en un moment determinat. Tanmateix, el fet que aquesta nòmina aplegui indistintament els francesos permanents i els temporers, pot distorsionar els resultats. Així i tot, el seu estudi ens revela uns resultats força contrastats. Si a Mataró i a Arenys de Mar predominaven els francesos casats amb catalanes (Arenys de Mar 48% i Mataró 43%), a Alella, Calella i Vilassar proliferaven els homes solters, entre un 42% i un 59% dels casos.

Els matriculats amb esposa a França va esdevenir el segon grup més nombrós, especialment a Alella i Vilassar. Precisament, els immigrants establerts

en aquestes poblacions es van caracteritzar per haver arribat a una edat més tardana –entorn els divuit i dinou anys–, la qual cosa hauria afavorit que ja tinguessin lligams als seus llocs d'origen. Sens dubte, el fet d'estar casat a França constituïa un obstacle, ja que impedia que poguessin integrar-se a la nova comunitat. La majoria eren immigrants temporers que, periòdicament, anaven a França a veure la família i portar les soldades recollides. De fet, al llarg de la matrícula sovintegen els exemples de forasters que addueixen la seva estacionalitat a aquesta circumstància. A tall d'exemple, Bernat Palet, matriculat a Alella i oriünd de Montoliu a Comenge, de cinquanta-cinc anys d'edat, assenyalava que «habra 35 que revengo en esta provincia y cada año voy y vengo de Francia porque alli tengo mi mujer e hijos».

En canvi, a Arenys de Mar i Mataró, el col·lectiu d'homes solters es va erigir en el segon grup més nombrós. Significativament, els immigrants amb esposa a França es van situar entorn del 20% en les dues localitats. En canvi, tot i que Calella va compartir amb Vilassar i Alella el fet d'aplegar majoritàriament homes solters, la presència de forasters casats a França va ser molt residual.

Estat civil dels immigrants francesos segons la matrícula de francesos de 1637

	Alella	Arenys de Mar	Calella	Mataró	Vilassar
Casats a Catalunya	11	41	11	101	17
Casats a França	25	17	3	51	23
Solters	53	22	22	68	30
Vidus	2	4	1	13	2
No consta		1			
Total	91	85	37	233	72

*Font: ACA, Consell d'Aragó, lligall 551, quadern 1.

L'encreuament de l'edat d'arribada a Catalunya amb l'estat civil esdevé molt revelador. Tot sembla apuntar que, com més joves arribaven, les possibilitats de casar-se amb una donzella del país augmentaven i a la inversa. Així, dins el col·lectiu de matriculats casats a Catalunya, el grup més nombrós va correspondre al que havia abandonat el seu país durant la infància. Disposem de molts exemples: Joan Pere Plans d'Alella, Pere Menestral d'Arenys de Mar, Joan Cases de Calella o Joan Pujol de Mataró. A més d'haver establert lligams familiars, en força casos, van aconseguir la tinença d'una peça de terra.

En canvi, els forasters que van travessar la frontera més grans, difícilment van aconseguir emparentar amb famílies del país. En molts casos, ja tenien lligams als seus llocs d'origen, i es van configurar en una mà d'obra temporera que, anualment, anava i venia de Catalunya a França. Així i tot, cal plantejar-se quants dels immigrants que tenien esposa a França van acabar establint-se definitivament a Catalunya i, el que és més rellevant, quants d'aquests van esposar-se de nou amb donzelles catalanes. En un estudi sobre la presència francesa al Tribunal Inquisitorial de Barcelona, Balancy va constatar que la bigàmia va ser la tercera causa de judici entre els francesos.¹⁶

En alguns casos, malgrat que l'immigrant francès no hi arrelés, el fet d'introduir en aquesta feina estacionària un familiar més jove, un fill, un nebot, un germà o un cosí més petit, va propiciar la integració d'altres parents seus. Aquest seria el cas de Guillem Molas, pagès comengès de seixanta anys, que des dels vint-i-set anava i venia de França perquè hi tenia esposa. En canvi, el seu fill Arnau, que havia arribat a terres catalanes amb setze anys, hi residia de forma permanent. Tot plegat, confirma fins a quin punt els fluxos migratoris de caire temporer i permanent estaven profundament interconnectats.

ELS NIVELLS DE RIQUESA

Generalment, tenim la visió o la imatge que aquest col·lectiu hauria viscut dins dels límits del pauperisme. Arribats amb poques pertinences, sovint amb poca cosa més que una capa gascona, anirien d'un lloc a l'altre cercant feina i malvivint a les pallisses, als estables o als corrals. Però, en contrast amb aquesta imatge tan llastimosa, la matrícula ens proporciona la imatge d'un altre col·lectiu, els menestrals i pagesos que havien aconseguit arrelar al nou país, s'havien casat i, fins i tot, havien obtingut la tinença de cases i peces de terra.

L'anàlisi de les dades aportades per la matrícula permet apreciar que la majoria de francesos no disposaven de béns a la contrada. Cal remarcar, però, un comportament diferenciat entre aquelles localitats més agrícoles, on la proporció d'immigrants sense possessions es va situar entre el 83 i el 93%. En canvi, en aquelles localitats amb un component més manufacturer i comercial, el percentatge de francesos sense béns va oscil·lar entre el 77 i el 70%. Respecte als francesos amb béns, el percentatge es va situar entorn el 7 i el 17% a Alella i Vilassar, mentre que a Mataró, Arenys de Mar i Calella va ser del 21-29%.

Tinença o no de béns entre els immigrants francesos segons la matrícula de francesos de 1637

	Alella	Arenys de Mar	Calella	Mataró	Vilassar
SÍ	6	18	11	51	12
NO	85	67	26	181	60
No consta				1	
Total	91	85	37	233	72

*Font: ACA, Consell d'Aragó, lligall 551, quadern 1

Aquesta diferenciació, caldria atribuir-la a tot un conglomerat de causes. En línies anteriors, ja s'ha remarcat que els forasters arribats a les poblacions més comercials i menestrals destacaven per la seva joventut. Aquest element, aparentment poc important, esdevindria transcendental. Per una banda, el fet d'haver arribat a una edat més primerenca, hauria afavorit que poguessin maridar-se amb dones catalanes. Cal recordar el predomini d'homes casats a Catalunya, especialment, a Arenys de Mar i Mataró. Això afavoriria que s'integressin de manera definitiva i que, per tant, es plantegessin la possibilitat d'adquirir béns.

D'altra banda, la seva joventut propiciaria que molts tinguessin ocasió d'aprendre un ofici o que, si es dedicaven al conreu de la terra, ho fessin de forma continuada. Cal retenir també en l'estudi de la distribució professional dels matriculats a Calella, Mataró i Arenys de Mar, la rellevància dels oficis més especialitzats.

El patrimoni dels francesos matriculats estava integrat per la tinença de peces de terra –preferentment vinyes i cases– i per la possessió de bestiar i mercaderies. Sovintegen els casos de traginiers que reconeixen tenir matxos per poder anar d'un lloc a l'altre a vendre les seves mercaderies; és el cas de Pere Bastaria, traginier de Comenge i habitant a Alella, o de Pere Fita, traginier de Mataró. En el cas d'Arenys de Mar i Mataró, sobresurt l'elevat nombre de forasters que confessen tenir casa pròpia, la qual cosa s'explicaria pel component més urbà d'aquestes poblacions.

En relació als posseïdors de béns immobles, el perfil dels matriculats era d'un home oriünd dels Pirineus (Comenge, fonamentalment), casat amb una donzella maresmenca, que portava aproximadament uns trenta anys d'estada al Principat i que es dedicava a les feines del camp. Preferentment, havien arribat durant la infantesa, això els hauria permès d'integrar-se amb una relativa facilitat. Així, per exemple, Joan Dorda, pagès de Vilassar, que havia arribat als cinc anys d'edat, havia aconseguit la tinença d'una casa i una peça de vinya.

Per contra, els solters estarien exclosos del col·lectiu de propietaris. Per tant, a la llum de les dades obtingudes, tot apunta que el fet d'haver establert vincles efectius al Principat havia esdevingut determinant a l'hora de poder formar una petita fortuna.

Així doncs, tal com palesaren Nadal i Giralt, la facultat d'accedir a l'usdefruit directe i, fins i tot, a la propietat de la terra que conreaven, es va configurar com un factor de l'arrelament dels immigrants.¹⁷ La matrícula de l'any 1637, que demostra de manera categòrica la seva condició originària de peons a sou d'uns amos autòctons, no descarta, tanmateix, la possibilitat d'aquest accés. Per mitjà de l'estalvi o del matrimoni afortunat amb la filla o la vídua de l'amo, el mosso estranger va poder establir-se per compte propi o succeir directament l'antic amo. Aquesta possibilitat, que només es va donar a partir de 1586, fou la clau de la permanència.¹⁸ Disposem d'alguns exemples de francesos que tenien cases o peces de terra per mitjà de l'esposa. Així, Bartomeu Mas, oriünd de Tolosa, tenia una casa a Arenys de Mar que era de la seva esposa.

Tanmateix, els qui no emparentaven amb famílies posseïdores de patrimoni, no els era fàcil la possessió d'una peça de terra. Per obtenir-la, eren necessaris molts anys de treball i esforç, i no és casualitat que molts dels matriculats que declaren tenir patrimoni siguin persones d'edat. Per exemple, el francès que disposava d'una hisenda més significativa era Joan Roca. Aquest foraster de Càors, establert a Mataró, tenia setanta anys i posseïa una casa i tres peces de vinya d'entre set i quinze homes de cavadura.

A MODE DE CONCLUSIÓ: IMMIGRACIÓ PERMANENT O TEMPORERA

Una de les peculiaritats del flux migratori francès cap a terres catalanes va raure en el fet que una part dels nouvinguts va acabar casant-se i arrelant al país, tal com ho testimonien les partides de casament i la matrícula de 1637. Davant aquesta constatació, la immigració de francesos cap a Catalunya als segles *xvi* i *xvii* no encaixa amb el patró migratori que s'ha anat establint per a la immigració francesa a Espanya en la mateixa època, un patró dominat pel caràcter temporal dels desplaçaments, el pes determinant de les ciutats en l'atracció d'immigrants i la poca significació estadística dels casos d'arrelament al país de destinació.

Encara que una part dels immigrants francesos arribats al Maresme es van establir al país i hi van arrelar, una altra part es va erigir en mà d'obra flotant que travessava cada any els Pirineus per dedicar-se a certes feines i tornava després al punt de partença. Per conèixer aquesta immigració temporal al Principat, disposem de la matrícula de francesos de 1637. Malauradament, des del punt de vista francès, no disposem de cap document estadístic comparable a la nòmina de 1637. No obstant això, els testimonis de l'època, preferentment els informes emesos pels intendants de la segona meitat del disset, es fan ressò de l'arrelament d'aquest flux migratori.

Contràriament al que succeeix amb la immigració definitiva, que la historiografia ha negligit totalment, la temporal ha estat objecte d'alguns estudis, però la major part no remunten la investigació més enllà del segle *xviii*, quan el corrent temporal dels segadors, artesans i mercaders cap a Espanya era ja una tradició. Al llarg d'aquest subapartat, intentarem valorar quantitativament la importància d'aquests dos moviments migratoris: el temporal i el permanent a les localitats de la mostra.

La confrontació dels resultats proporcionats per aquesta nòmina ens revela, una vegada més, un comportament diferenciat entre aquelles poblacions amb un perfil socioeconòmic més agrícola i aquelles més mercantils i manufactureres. Així, a Alella i Vilassar, el percentatge d'immigrants francesos permanents es va situar entorn del 46% i 67% respectivament. En canvi, a Mataró, Calella i Arenys de Mar els percentatges van ser superiors al 70%.

Tipus d'immigració segons la matrícula de francesos de 1637

	Alella	Arenys de Mar	Calella	Mataró	Vilassar
Temporal	44	21	8	53	24
Permanent	42	61	27	175	48
Indeterminat	5	3	2	5	
Total	91	85	37	233	72

*Font: ACA, Consell d'Aragó, lligall 551, quadern 1

L'elevat nombre de francesos permanents a Mataró, Calella i Arenys de Mar no ens ha de sorprendre, si tenim present els resultats de la variable edat d'arribada

a Catalunya i l'estat civil. Així, en aquestes demarcacions, els nouvinguts es caracteritzaven per haver arribat a una edat més primerenca, la qual cosa els hauria permès de poder contraure matrimoni amb una donzella del país, aprendre un ofici –d'aquí la rellevància del col·lectiu manufacturer– i aconseguir la tinença d'alguna propietat.

Després d'haver obtingut aquests resultats, hom es planteja el següent interrogant: per què els nouvinguts francesos d'edat més primerenca s'establien a aquelles zones més mercantívoles i manufactureres? I en canvi, per què els forasters francesos de més edat optaven per residir en aquelles zones més agrícoles?

En el cas de Vilassar i Alella –on la majoria dels seus habitants es dedicaven al conreu de la terra– la demanda de feina seria més estacionària, la qual cosa afavoriria que els immigrants de més edat que venien puntualment per col·laborar en la recollida de la collita s'hi establissin. Per contra, a Arenys de Mar, Mataró i Calella, on el component agrícola era menys rellevant i l'economia estava més diversificada per l'activitat comercial i marinera que s'hi desfermava, les ofertes de feina serien més nombroses i amb un caràcter més permanent. Els pares, oncles o germans que portaven els membres més petits de la família a Catalunya, preferien col·locar-los en el taller d'un artesà –si podia ser d'origen francès, millor– perquè aprenguessin l'ofici o en una explotació agrícola com a mossos.

En definitiva, l'anàlisi de les dades proporcionades per la Matrícula de francesos de 1637 ha permès constatar fins a quin punt a l'interior del Maresme es van donar uns comportaments diferenciats entre el col·lectiu francès. En aquest sentit, doncs, el Maresme s'ha erigit en petit observatori del que va ser la immigració francesa a Catalunya, on els immigrants van arrelar amb major nombre a les zones rurals a diferència del que ha assenyalat la bibliografia, però els que es van establir a les poblacions més mercantils, ho van fer amb una voluntat de permanència i amb una millor qualitat de vida.

Alexandra Capdevila Muntadas

NOTES

- 1.- J. CARRERA PUJAL, *Historia Política y Económica de Cataluña*, Vol. I, 386.
- 2.- JORDI NADAL, EMILI GIRALT, *La population catalane de 1553 a 1717. L'emigration française et les autres facteurs de son développement* (Paris 1960); *La immigració francesa a Mataró durant el segle XVI* (Mataró 1966).
- 3.- VALENTÍ GUAL, «Corrents migratoris a la Mediterrània», *Actas del Congreso de Felipe II y el Mediterráneo*, vol. I (Barcelona 1998), 65-76.

- 4.- ALEXANDRA CAPDEVILA MUNTADAS, «Gavatxos, gascons i francesos. L'allau francesa a la comarca del Maresme als segles XVI i XVII», *XVII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2001), 107-114; «A la recerca d'Eldorado català. La immigració francesa a Vilassar segles XVI-XVII», *Ipsa Arca*, 6, 30-46; *Pagesos, mariners i comerciants a la Catalunya litoral. El Maresme a l'època moderna*. Tesis Doctoral (Barcelona 2004); "Quan els immigrants venien del nord. L'allau francesa a la comarca del Maresme" (treball inèdit); «Les xarxes de sociabilitat dels immigrants francesos a la comarca del Maresme durant el segle XVII», *XVIII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2007), 199-214; «La immigració francesa al Baix Maresme als segles XVI i XVII. Una aproximació crítica a les fonts documentals», *VII Congrés CCEPC* (València 2008), en premsa. FRANCESC FORN SALVÀ, «La llavor nordpirinenca», *Arennios*, 26, 12-14. CARMÉ PLA, «La immigració occitana a Malgrat de Mar, 1589-1700» (treball inèdit). ENRIC SUBIÑÀ COLL, «La immigració francesa al Maresme Central durant la segona meitat del segle XVI», *XX Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2004), 81-98. PILAR TORRENT, «La immigració occitana a Arenys de Munt (1566-1700)», *Arennios*, 25, 22-23.
- 5.- VALENTÍ GUAL, «Gavatxos», *gascons i francesos. La immigració occitana a la Catalunya moderna. El cas de la Conca de Barberà* (Barcelona 1991).
- 6.- JAUME DANTÍ, *Terra i població al Vallès Oriental època moderna. El creixement demogràfic i econòmic als segles XVI i XVII* (Santa Eulàlia de Ronçana 1988).
- 7.- ACA, Consell d'Aragó, lligall 551, quadern 1.
- 8.- NADAL, GIRALT, *Immigració i redreç*.
- 9.- C. BOURRET, *Les Pyrénées centrales du IX au XIX siècle. La formation progressive d'une frontière* (Paris 1995), 234.
- 10.- ESTEVE CORBERA, *Cataluña Ilustrada. Contiene su descripción en común y particular con las Poblaciones, Dominios y Successos, desde el principio del Mundo asta que por el valor de su Nobleza fue libre de la Opresión Sarracena* (Nàpols 1678), 31.
- 11.- ALBERT GARCÍA ESPUCHE, *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña. 1550-1640* (Madrid 1998). JOAQUIM LLOVET, *Mataró, dels orígens de la vila a la ciutat contemporània* (Mataró 2000). JOAN GIMÉNEZ BLASCO, *Mataró en la Catalunya del segle XVII. Un microcosmos en moviment* (Mataró 2001). ALEXANDRA CAPDEVILA MUNTADAS, *Pagesos, mariners i comerciants*; «Pagesos, mariners i comerciants a la Catalunya litoral. El Maresme a l'època moderna», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, XV, 193-203.
- 12.- NADAL, GIRALT, *Immigració i redreç*, 12 i ss.
- 13.- Ibídem, 188-189.
- 14.- BOURRET, *Les Pyrénées centrales*, 249.
- 15.- NADAL, GIRALT, *Immigració i redreç*, 188-189.
- 16.- E. BALANCY, «Les immigrés français devant le Tribunal de l'Inquisition de Barcelone (1552-1692) » *Les françaises en Espagne à l'époque moderne XVI-XVII siècles* (Paris 1990).
- 17.- NADAL, GIRALT, *Immigració i redreç*, 183-184.
- 18.- Ibídem.